

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

**OSMANLI DEVLETİ'NDE AHİLİK TEŞKİLATINDA ORTA SANDIKLARI İLE
BAŞLAYAN TEKAFÜL UYGULAMALARI VE GELECEĞİ**
**TAKAFUL APPLICATIONS AND ITS FUTURE THAT STARTED WITH THE
CHARITY FUNDS IN THE AKHI ORGANIZATION IN OTTOMAN STATE**

Sevgi TURAN¹

ÖZ

Günümüzde iktisadi sistemlerin insanın sosyal hayatını ihmal etmesi ve kapitalizmin ortaya çıkardığı krizler, İslam geleneğindeki dayanışma ve yardımlaşma aracılığıyla kurulmuş olan uygulamaları ön plana çıkarmıştır. Osmanlı Devleti de, İslami gelenekle kurulmuş olup sosyal ve ekonomik hayattaki dengeyi sağlamak için esnaf ve sanatkarları biraraya getiren Ahilik ve lonca teşkilatlarından önemli ölçüde yararlanmıştır. Bu çalışmada, Osmanlı'da kurulan bu teşkilatların toplumun sosyo-ekonomik yapısına sağladığı faydalar anlatılmaktadır. Ayrıca sistemin içerisindeki bireylerin herhangi bir risk ve tehlike karşısında, teşkilatların 'tekaful' yani İslami sigortacılık uygulamaları sayesinde zararlarını ve hasarlarını karşılayan kurum olma özelliği de taşıdığı farklı bir bakış açısı ile ortaya konulmaktadır.

Yine, konvansiyonel sigortacılık ve tekafulün birbirinden farkları tespit edilerek, İslam çatısı altında devlet sistemini kuran Osmanlı'nın neden konvansiyonel sigortacılık değil de, tekaful uygulamalarını kullandığı incelenip günümüzde tekafulün yeni uygulamaları ve geleceği üzerine bilgiler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ahilik, Esnaf, Sigortacılık, Tekafül.

Jel Kodları: A13, D64

ABSTRACT

Today, the neglect of the human social life by economic systems and the crises caused by capitalism, have brought to fore the practices established through solidarity and cooperation in the Islamic tradition. The Ottoman Empire was also established with the Islamic tradition and benefited significantly from the Ahi and Guild organizations that brought together the tradesmen and craftsmen in order to maintain the balance in social and economic life. In this study, the benefits of these organizations established in the Ottoman Empire to the socio-economic structure of the society are explained. In addition, it is revealed from a different point of view that when the individuals in the system are in the face of any risk and danger, the institutions cover their losses and damages thanks to Islamic insurance practices "tekaful".

Moreover, by determining the differences between conventional insurance and tekaful, it will be examined why the Ottoman Empire, which established the state system under the roof of Islam, used tekaful practices instead of conventional insurance, and today the information on the new practices and the future of tekaful will be given.

Keywords: Ottoman, Akhism, Craftman, Insurance, Takaful.

Jel Codes: A13, D64.

GİRİŞ

Osmanlı toplumundaki esnaflığın, zanaatkarlığın kökeni kendinden önceki Türk-İslam devletlerine kadar uzanır. Her esnaf ve zanaatkar kolunun kendine özgü gelenekleri vardır. Esnafın birarada mesleki ve ahlaki eğitimini aldığı *Ahilik Teşkilatı*, 13. yüzyılda Anadolu'da teşkilatlanmaya başlamış ve yaklaşık 500 yıla yakın o bölgede etkili olmuştur. Ahlaki, sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri alanlarda faaliyet gösteren bu teşkilat; günümüzde sosyal güvenlik kurumları, kooperatifçilik, esnaf ve zanaatkar birlikleri, belediyeçilik ve sendikacılık kurumlarının da başlangıcı sayılır. Ayrıca Ahilik

¹ Sevgi TURAN, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans Doktora Öğrencisi, ORCID: 0000-0003-1077-7502, turansevgikaya@gmail.com.

teşkilatı bu vasıflarının yanında *iş ahlakını* şekillendiren bir kurum olarak da, önemli bir görevi yerine getirmiştir. Bu çalışmada Ahilik'in vasıflarıyla bugünün sosyo-ekonomik hayatına neler kattığı konuları irdelenerek günümüz sigorta şirketleri açısından değerlendirilmiştir.

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu döneminde "Ahilik" çatısı altında "orta sandıkları" adı ile kurulan birlikler aracılığıyla, esnaf ve sanatkarın birarada faaliyetlerini yürütme ve herhangi bir ihtiyaç durumunda birbirlerini destekleme imkanı doğmuştur. Karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmayı amaç edinen bu teşkilatın üyelerine, herhangi bir riskle karşı karşıya kaldıklarında (kaza, ölüm ve hastalık gibi), tüm üyelerinin ödemeleriyle birikmiş ortak bir kasadan faizsiz para alabilme imkanı da sağlanmıştır. Ancak, 15. yüzyıldan itibaren bu kurumun yerini lonca (guild) adı verilen yeni bir sistem almıştır. Loncalar da Ahilik teşkilatı'nda olduğu gibi, yine meslek örgütü olup kaza, ölüm, yaşlılık ve hastalık gibi risklere karşı esnafın zararını ve kazanç kaybını gidermek amacıyla "orta sandığı" veya "teaviün sandığı" adı verilen "dayanışma sandıkları" ile faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Ahilik teşkilatı ve loncalar, kurdukları bu sandıklarla Osmanlı İmparatorluğu'nda *sigortacılığın ilk kurumlarını* oluşturmuşlardır. Bu sandıklar bugün de sigorta konusu olan yangın, kaza, hastalık ve ölüm gibi risklere karşı üyelerini o dönemde koruyan kuruluşlardı. Osmanlı'da esnaf ve zanaatkarı koruyan bu sigorta kurumları dışında, Türkiye'de sigortacılık sistemi Batı'ya göre oldukça geç gelişti. Konvansiyonel sigorta şirketleri zaman içerisinde kurulmuş olsa da, geleneğimizde ve inancımızdaki faizsiz yardımlaşma ve dayanışma gibi değerleri kapsayan fonksiyonlar sigortacılık sisteminde tam olarak karşılanamadı. Son yıllarda kurulan tekafül şirketleriyle bu ihtiyacın karşılanması amaçlanmaktadır.

1.AHİLİK SİSTEMİ

Ahi, Türkçe lugatta "akı, cömert" anlamında kullanılırken, Arapça'da, "kardeşim" anlamına gelir. İlk Arapça fütüvvetnamelerden beri kullanılan bu kelimenin tasavvuf erbabı arasında kullanımı oldukça yaygındır (Tabakoğlu, 1986:42).

Anadolu'da kurulan Ahilik teşkilatının oluşumunda; müslüman topluluklardaki genç esnaf, sanatkar ve zanaatkârların bir araya gelerek oluşturdukları "fütüvvet" anlayışının etkisi olmuştur. Fütüvvet; Arap toplumunda yiğitlik, cömertlik ve misafirperverlik gibi anlamlara gelir. İslamiyet'in etkisiyle müslümanlığın yayıldığı dönemde aşiret yaşantısından yerleşik hayata geçiş sürecinde kullanılmış bir kavramdır. "Fütüvvet", Ahi teşkilatlarının kuruluşunda, fikri temelin kaynağı olmuş ve Ahiliğin ahlaki yapısının gelişiminde de etkili olmuştur (Gündüz, 2012:2).

Ahilik zaman içerisinde bazı değişikliklere uğramış ve XIII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar "ahilik" adı ile örgütlenirken, o tarihten sonra XX. yüzyılın başına kadar da "gedik (lonca)" ismi ile faaliyetlerine devam etmiştir.

1.1. Ahilik Teşkilatının Fonksiyonları

1.1.1.Sosyal Güvenlik alanında;

Ahilik teşkilatının iş ve çalışma hayatındaki ilkeleri ile günümüzde "Sosyal Güvenlik" ve "İş Hukuku" düzenlemeleri arasında oldukça benzerlikler vardır. Ahilik, üretim ve ticaret alanında kaliteli mal üretimi ve denetimi konularını amaçlarken, sosyal dayanışma açısından da "orta sandıkları" kurarak sosyal güvenliği sağlamaya çalışmıştır.

Ahilik çalışma ilkeleriyle Türk İş Hukuku düzenlemeleri arasındaki benzerlikler şunlardır;

- Çalışma belgesi
- İşverenin sorumluluğu
- Yeni iş arama izni

- Kıdem tazminatı
- İşverenin ödeme sorumluluğu
- Asgari ücret
- Fazla çalışma ücreti
- Sigorta primi

Ahilik kurumu ile sosyal güvenlik açısından benzerlikler taşıyan diğer yasal düzenlemeler de “Sosyal Sigortalar Yasası”dır (Gülvahaboğlu, 1991:290). Sosyal güvenlik bakımından kişiyi koruyan ve güvence altına alan ilk kurum Ahilik olmuştur. “Kişilere gelirleri ne olursa olsun, belli sayıdaki tehlikeler karşısında güvence sağlamak görevine sahip kurum veya kuruluşlar topluluğu” olarak ifade edilen “sosyal güvenlik” kavramı Ahilik’ten yüzyıllar sonra, XIX. yüzyıldan itibaren fikri alanda ancak olgunlaşmaya başlamıştır (Öztürk, 2002:6).

1.1.2. Sosyo-ekonomik hayatta;

Ahiler, yardımlaşma ve dayanışma gibi ahlaki vasıflarıyla diğer esnaf ve sanatkar sınıfları da etkilemeleri sayesinde debbag ve deri işçiliği gibi iki-üç sanat kolundan otuz iki sanat koluna kadar tüm şehirlerde yayılma göstermiştir. Ayrıca bu genişleme, Ahilerin Osmanlı’da tüm meslek gruplarında yeterlilik belgesi veren kurum haline gelmelerine sebep olmuştur, her şehirde çarşı ve uzun çarşılar kurularak bu esnaf birliklerince her çeşit iş görülür hale gelmiştir (Çağatay, 1990:35).

Ahilik sisteminde; çalışma ön planda olduğu gibi, emek-sermaye arasındaki dayanışma ve ekonomik denge, üretici ile tüketici, devlet ve millet arasındaki sosyal ahenk, kaliteli mal üretimi, yetişen gençlerin eğitimi, çevrenin temiz tutulması gibi sorumluluklar da çalışma kadar önemliydi. Bu ilkelerle Ahilik sistemi, Anadolu’da uzun yıllar sosyo-ekonomik hayatta istikrarın sağlanmasında önemli roller üstlenmiştir. Ahi teşkilatları, dönemin Avrupası’ndaki (Ortaçağ Avrupası) benzeri kuruluşlardan ayrı olarak; sadece para kazanmak ve serbest rekabetin getirdiği spekülatif işlemlerin yerine, sosyal dayanışma ve yardım esaslarını uzun yıllar benimsemiştir (Öztürk, 2002:7).

Böylece esnaf sandıkları ile esnafın ve sanatkarın hammadde alımı, malı işleme, satımı, yeni iş imkanları ve narh düzenlemeleri gibi uygulamalarla sosyo-ekonomik hayatın yıllarca sürdürülmesi sağlanmıştır.

1.1.3. Ekonomik hayatta;

Ahilik teşkilatının ekonomik hayata katkıları şu şekildedir (Ekinci, 1991:63-67);

- **işbölümü** : kabiliyetlerine uygun iş seçimi, yeni iş hayatına girenlere imkan sağlama, sürekli iş değiştirmenin uygun karşılanmaması,
- **üretim** : ihtiyacın fonksiyonu olarak kabul edilmiş ve para kazanmanın ötesinde ahlak ve ekonomi anlayışı bütünleştirilmiştir,
- **tüketim** : tüketimin hızla artırılarak kazancın da artırılması uygun görülmemiş ve israfa yönelik bir tüketim özendirilmemiştir, bunun için gerektiğinde üretim kısıtlanmıştır,
- **dayanışma** : “orta sandıkları” ile kazancın şahsiliğinden ziyade, birlikte elde edilen kazançtan tüm sisteme katılan esnaf ve sanatkarların ihtiyacı, hammadde alımı vs. karşılanmıştır.

1.2. Ahilik Teşkilatı ile Oluşan Kurumlar

1.2.1. Orta Sandıkları

Selçukluların sosyo-ekonomik hayatında önemli etkileri olan Ahî birlikleri, Osmanlı Devleti kurulduktan sonra esnaf birliklerine ve daha sonra esnaf teşkilatına dönüşmüştür (Gölpınarlı, 2011). Ahî teşkilatındaki esnaf birliklerinin yardımlaşma amaçlı aralarında birleşerek meslek birlikleri kurmaları ve zamanla ortak amaçlar doğrultusunda ihtiyaçlarını karşılamak için bu birliklerin boyut değiştirerek “sandık” çatısı altında birleştiği görülmektedir. Bununla ilgili esnaf nizamnamelerinde yazılanlar ve o

döneme has uygulamalar, Gürsoy'un 2018'deki "Osmanlı Esnaf ve Avarız Sandıklarının Günlük Hayata Katkısı" adlı çalışmasında yer alan vakfiye örnekleri ile bu öngörüü destekler niteliktedir. Bu bağlamda, tam olarak tarih net olmamakla birlikte, esnaf birliklerinin 13. yüzyılda kuruluşuyla bu yardımlaşmaların düzenli yapıldığı düşünülmektedir. Vakıflarda sandık oluşumu ise, o dönemde gelişen ekonomik yapı doğrultusunda para vakıflarının icadı ile eş zamanlı olarak 15. yüzyıldan sonra başladığı görülmektedir.

Osmanlı'da vergi, iâşe ve iskân politikalarının bir unsuru olarak esnafın faaliyetlerini yürütmeleri için belirli bölgelere yönlendirilmişlerdir. Esnafın buldukları yerlerde ihtiyaca göre değişen sosyo-ekonomik düzende haklarını korumak, işlerini düzene sokmak ve gerektiğinde resmi muhatap bulabilmek amacı ile birlik şeklinde örgütlendikleri bilinmektedir (Barkan, 1985:39; Kala, 1998:424). Örgütlenen esnaf birlikleri kendi aralarında "yardımlaşma sandıkları" kurmuşlar ve nüfus yoğunluğuna göre birden fazla sandıklarda kümelenerek yayılmışlardır. Ayrıca esnaf birliklerinin kurulduğu çarşılarda, tüm esnafın birleştiği Kapalı Çarşı/Büyük Çarşı Sandığı, Uzun Çarşı Sandığı, Saraçhane Sandığı vb. yardımlaşma sandıklarının varlığı tespit edilmiştir. Kentlerdeki ihtiyaçlar, esnafın ürettiği mal ve hizmet ile karşılanmışır (Gürsoy, 2018: 127).

Ahi teşkilatında orta sandıklarında, belirli bir gelir ve gider dengesi gözetilmiştir, bu sayede sandıklar sosyal, kültürel, idari, iktisadi ve askeri vb. birçok amaca hizmet etmiş olan müesseselerdir. Bazen ihtiyaç sahiplerine ve yolda kalmışlara, bazen de misafirlere yardım eden orta sandıkları, sandığa üye esnafın ortak ihtiyaçlarını da karşılamak için kullanılmaktaydı. Ayrıca orta sandıklarında toplanan paraların esnafa borç olarak verilmesi ve kimi zaman da hayır işlerinde kullanılması, uygulamada önemli bir yere sahipti. Bu şekilde İslami kuralları da kendisine şiar edinmiş olan teşkilatın, gelir ve gider dengesini sağlamak için kuruluşundan harcamaların şekline kadar tüm süreçlerinde "kar odaklılık" yerine "sosyal hizmet" odaklı yöntemleri kullanmış ve tüm bu süreçlerde İslami referansları odak noktasına almıştır (Gürsoy, 2018: 129).

1.2.2. Vakıflar / Para Vakıfları

Ahilik teşkilatı içerisinde kurulan orta sandıklarındaki uygulamalar, zaman içerisinde özellikle 15.yüzyıldan sonra Ahiliğin yerini alan lonca teşkilatları ve bu teşkilatlardaki yardım sandıkları ile 20.yüzyıla kadar devam etmiştir. Yine İslam geleneğinden olan vakıf kurumları, esnaf sandıklarının bir kısmının vakıflara devri ile uygulamalarına vakıflar çatısı altında da devam etmiştir (Gürsoy, 2018:127-134).

Bir malın sahibi tarafından dinî, ictimaî (sosyal) ve hayır amacıyla kendi mülkü olmaktan çıkartıp kamu yararına adanması olarak tanımlanan "vakıf" kavramı, müslüman toplumları birarada tutan değerlerin başında gelir. Asr-ı saadetten günümüze kadar gelen kervansaraylar, camiler, hamamlar ve sebiller bu örneklerdendir. İslam'ın ana kaynağı olan Kur-an'da direk "vakıf" kavramı yer almamakla birlikte, ayetlerde "Allah yolunda harcama yapmak, fakir, muhtaç ve kimsesizlere infak ve tasaddukta bulunmak teşvik edilmiş; müminler iyilik yapmaya ve yardımlaşmaya teşvik" edilmiştir. Tüm bu tavsiyeler, müslüman topluluklarda vakıf kurumunun oluşmasına ve gelişmesine temel oluşturmuştur (Ünal, 2019:7).

Osmanlı'da özellikle "Para Vakıfları", ekonomik örgütlenmenin ana mekanizmalarından biriydi. Her vakıf, dükkân, çarşı ve kervansaray gibi ticaret merkezlerine mali destek içermekteydi. Kurucularının ticari faaliyetlerde de buldukları anlaşılmaktadır. Mekânlar ve tüccarların birlikte oluşu, Osmanlı İmparatorluğu'nu 1500-1900 yılları arasında İstanbul'dan Doğu Avrupa'ya ticaret bölgesi haline getirmişti (Altay ve Korkut, 2019:23). Para vakıfları, vakıf sisteminin ticari bir kolunu oluşturmanın yanında, bazı yatırımcı gruplara ve esnafa, meslek gruplarına dayanışma ve yardımlaşma amaçlı ortak fonlar sağlayarak esnafın faaliyetinin devamına, sosyal güvenlik ve sigortacılık konularında da destek vererek piyasada finansal istikrarın oluşmasında da büyük etkileri olmuştur.

Sonuç olarak; Osmanlı Devleti, Ahilik sistemi içerisinde “orta sandıkları” ile başlayan ve “zekat fonu”, “vakıflar”, özellikle “para vakıfları” gibi kurumlar ile ekonomik hayatta istikrarı sağlamaya devam etmiştir. Vakıf paraları ile sermayesinin çoğunluğunun oluşturulduğu “esnaf sandıkları”, özellikle esnaf ve tüccarın finansman ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Esnak sandıkları ve para vakıfları uygulamaları, aslında günümüz Türkiye’sindeki adıyla katılım bankacılığının ya da İslâmî bankacılığın öncüsü olarak değerlendirilebilir (Atar, 2017:1035). Tarihi süreç içerisinde esnaf sandıkları Türkiye Ziraat Bankası’nın, para vakıfları ise Türkiye Vakıflar Bankası’nın kuruluşunda öncü olmuşlardır.

2. SİGORTA VE TEKAFÜL

2.1. Konvansiyonel Sigorta

Kökene İtalyancadan “*securite*” kelimesinden gelen Türkçedeki “*sigorta*” kelimesi, İtalyancada “kişinin kendini güvende hissetmesi, güvence” anlamlarının karşılığıdır. Bilindiği üzere ilk defa İslâm hukukunda İbn Abidin’in, “Reddü’l-muhtâr” isimli kitabında “*sûkera*” kelimesiyle sigortadan bahsedilmiş ve günümüz hukuk, aynı zamanda fıkıh literatüründe ise; Arapçada “güven telkin etmek ve güvence vermek” anlamlarındaki “*te’min*” kelimesiyle ifade edilmektedir (Hacak, 2006:33).

Türk Ticaret Kanunu 1401. maddesine göre; “Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.” (Türk Ticaret Kanunu).

Sigortacılık, birey ya da kurumların karşılaşabilecekleri olası risklere, kayıplara karşı kendisini ya da malını güvenceye almak için katıldığı bir teminat sistemidir. Sigorta şirketleri, üzerindeki riski dağıtmak amacıyla kendisini de teminata aldırılmaktadır ve reasürans sistemini kullanmaktadır. Reasürans başka bir deyişle, sigorta şirketlerinin sigortasıdır (Üstün, 2014:3). Bu sayede risk, tüm dünyaya yayılmış ve uluslararası bir güvence sistemi oluşmuştur.

Ülkemizde modern haliyle sigorta şirketleri, 1870 yılında İstanbul’un Beyoğlu semtindeki yangından sonra kurulmaya başlanmıştır. Bu şirketlerin birçoğu yabancı şirketler olmakla birlikte sigortacılık sektöründeki ilk şirketimiz 1893’de kurulan “Osmanlı Umum Sigorta Şirkettidir” (Sigorta Haber Gazete, 2013). 1864 yılında ise ilk yasal düzenleme deniz ticareti ile ilgili yapılmış, 1914’de de sigortacılıkla ilgili ilk denetim yasası çıkarılmış ve 1929 yılında “Sigortacılar Cemiyeti” yani bugünkü adıyla “Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği” kurulmuştur. 2007 yılında AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilen “5684 sayılı sigortacılık kanunu” yürürlüğe girmiştir.

Klasik (konvansiyonel) sigortacılık sisteminin karşılıklı riskleri tazmin etme temeline dayanan sistematiği sayesinde üç temel ihtiyaç karşılanmakta ve bu şekilde sistem daha sağlıklı işler hale gelmektedir;

- Sigortacılık sistemine katılanların karşılıklı birbirleri ile yardımlaşması,
- Oluşabilecek kaza, tehlike ve başka risklerin aralarında yer değişikliği yapabilmeleri,
- Tüm verilerin ve sonuçların ciddi bir şekilde takibi ve bunun istatistiklerinin saklanması.

Bu niteliklerin işleyişine yönelik çalışan sigorta şirketleri, iki gruba ayrılırlar;

I. Mütakabiliyet (karşılıklılık) esasına dayanan sigorta şirketleri (kooperatif şirketleri, “mütüel” şirketler),

II. Önceden belirlenmiş bir ödeme (prim) karşılığında faaliyet gösteren sigorta şirketleri.

Günümüzde, prim ödenerek ve sigorta poliçesi satın alınarak güvence sağlamak, karşılaşılabilecek riski azaltmanın ya da yok etmenin en önemli yoludur. Bu şekilde sigorta şirketi, koruduğu malın riskini alarak karşılığında aldığı primle, ödeyeceği tazminat arasındaki farktan, karını sağlamış olur. Günümüzdeki konvansiyonel sigorta şirketlerindeki bu işleyiş, İslami prensiplere göre caiz değildir. Dini hassasiyetlerle İslami finans ürünlerine karşı son yıllarda artan ilgi ile birlikte İslami sigortacılık kavramı da tartışılmaya başlamış ve tekafül şirketleri kurulmuştur.

2.2. İslami Sigorta (Tekafül)

İslami sigortacılık olan *tekâfül*'ün, sözlükteki karşılığı "*dayanışma*" dır. Arapçadan gelen "*kefalet*" kelimesinden türetilmiş olan tekâfül; "*bir arada hareket etmek, dayanışmak*" olarak yorumlanabilir (Üstün, 2014:6).

İslam toplumları, bugüne kadar çok sayıda "risk paylaşım kurumu" oluşturmuşlar ya da ilk dönemlerdeki müesseseleri yeniden düzenlemişlerdir. Bunların içerisinde en önemlileri "*âkile*", "*velâ*" ve "*kasame*" gibi kurumlardır. "Akile, insanın başkasını öldürmesine mani olan ve bu hususta ona yardım eden dayanışma grubudur." Akile yönteminde, hata ile yaralama ve öldürmelerdeki kan ve can karşılığı ortaya çıkacak borçların, yardımlaşma esası ile ödenmesini sağlamaktadır (Beşer, 2016: 167-177). Yardımlaşma amacına yönelik kurulan bu sistem, zaman zaman "kooperatif sigortacılığı" olarak da yorumlanmaktadır. Bu benzerliğin arkasındaki temel dayanak, katılımcıların gönüllülük esasına göre sisteme dahil olmaları ve karşılıklı yardımlaşmayı esas almalarıdır (Üstün, 2014). Bunlar toplumda maruz kalınan zararları ve kayıpları gidermek, zararı bireyin üzerinden alacak şekilde uzunca bir dönem işletilmişlerdir.

Günümüzde ise sigortanın alternatifi olarak yeni bir kurumsal yapının geliştiği görülmektedir. "*Tekâfül şirketleri*" olarak ortaya çıkan bu kurumlar, yardımlaşma esaslı, bir müslümanın (katılımcının) kişisel riskini birlikte karşılamayı hedeflemiştir. Birçok hadisi şerifte müslümanların yardımlaşması ve dayanışmasından defalarca bahsedilmiş olup bunlardan birinde Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından şöyle buyurulmuştur (Hadislerle İslam; Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66):

"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar."

Hız. Peygamber (s.a.v) tarafından bu hadisle, müslüman toplumlarda bir kişinin problemine karşı kayıtsız kalındığında, zaman içerisinde toplumun tamamının bu durumdan zarar göreceği, sosyal güvenliğin ve yardımlaşmanın toplum üzerinde ne kadar önemli olduğu anlatılır.

Tekafül sisteminde, riskin ortaklaşa paylaşımı sözkonusudur. Yani sigortalılar arasında meşru nitelikteki değerlerin riski dayanışma ve yardımlaşma zemininde ortaklaşa paylaşılır ve risk birlikte yönetilir. Tekafül uygulamasında; sigortalılar, maruz kaldıkları risk oranında riski paylaşmak üzere, risk fonuna maddi katkıda bulunan dayanışma topluluğu oluştururlar. Fıkıhın genel kaidelerine göre, meşru zeminde dayanışma ve yardımlaşma esaslı maddi katkıyla oluşturulan birliktelik sözleşmelerinde bulunmak caizdir, ayrıca bu tür sözleşmelerde garar ve kumar da söz konusu olmaz (Bayındır ve Dinç, 2019).

Tekâfül sisteminin amacı; karşılaşılabilecek tehlikelere karşı oluşacak hasarı ve zararı en aza indirmek ve fertlerin hayatını tamamen altüst etmesine izin vermemek için, bu riski taşıyan bireylerin biraraya gelmesi ve bu zararın telafi edilmesini sağlamaktır. Ayrıca bu sistemde amaç, kâr elde etmek değildir, bir riskin paylaşılarak bir diğerinin adına üstlenilmesi ile ortaklaşa güvencenin sağlanmasıdır (Karayazgan, 2008:109). Burada amaç; katılımcılardan sigorta edilenin riskini bir başka katılımcıya yüklemek değil, Allah'ın rızasını kazanmak için birlikte yardımlaşmada bulunmak ve sigortacılığa katılanın riskini tüm katılımcılarla paylaşarak, "sosyal güvenlik sistemi"ni işletmektir. Katılımcıların

yatırdığı ödemeler (primler) bağış/teberru olarak yatırıldığı için, burada hedef uzun dönemli bir dayanışmadır.

Tekafül uygulamasının ilk dönemlerinde; ilk olarak yardımlaşmayı amaçlayan grup bir araya gelmiştir. Bu işlem, birçok sigortalı arasına katılarak ve sigortacının yanında yer alarak yapılmış katılma akdi olarak düşünülebilir. Bu katılımcı grubu, hangi durumlarda tazminat ödeneceği ve ödenecek tazminatın miktarı gibi konularda anlaşmaya varır ve ortak karar alarak, sözleşmede tüm bunlar ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Sonraki adımda, belirlenen tutarda ve sürede teberru/bağış yaparak sermayenin (fonun) oluşturulmasına başlanır. Oluşan fon düşük miktarlarda ise, yönetimi kolay olacağından ve yardımlaşma da kısıtlı sayıda olacağı için küçük bir grup içerisinde yapılmıştır. Fakat bu dayanışma sisteminin kurumsallaşması ve katılımcı sayılarının artırılması için, bu İslâmî sigorta sisteminin yönetiminin ya bağımsız kişilerce ya da katılımcı grup içerisinde seçilecek kişilerce yapılması zorunlu olmaktadır. Yönetim, sadece bu kurum için çalışan ve maaşını bu fondan alan kişilerden oluşmaktadır. Aslında bağışla (teberruyla) elde edilen bu sermaye, bir süre sonra ödenen primlerin fonda birikmesiyle zaten “tüzel kişilik” vasfına haiz olmaktadır (Karayazgan, 2008:111-115).

Bir sonraki aşama ise, fonların yatırımı sürecidir; toplanan primlerin âtil kalmaması ve İslâmî kaidelere uygun alanlarda ve yöntemlerle değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme neticesinde, oluşan kârlar fona eklenir. Eğer katılımcı grup içerisinde birinin riski doğarsa, hemen kaybı giderilir. Bu zararın tazmini işlemi, sözleşmede net olarak yazılan şekilde yerine getirilir.

Bir kişinin maruz kaldığı kayıp veya zararın tazmininde hadislerde, sadece kayıp veya hasarın boyutu dikkate alınır, tazminatta mağdurun pozisyonu veya durumu dikkate alınmaz. Başka bir deyişle, İslam hukukuna göre tazminat miktarının belirlenmesinde herhangi bir ayrımcılık veya eşitsizlik yoktur. Hadisle ortaya konan ilkelerde, sağlanan kayıp veya yaralanmalara karşı kesinlikle bir tazminat vardır, ancak aynı zamanda kimsenin tazminat umuduyla yola çıkmaması gerektiği için makul olmayan ve haksız olan bir sınırlama da vardır (Billah, 2019:496-497).

Tekâfül uygulamalarında fona yatırılan bedelle başlayan süreçte, bu bedel teberru olarak değil, bir “karz-ı hasen” olarak konulur. Bunun sebebi tekâfülde, sistemin başlangıcında ödemelerden oluşan fon çok az olacağından, gerektiğinde tazmin için para yetmeyebilir. Bu şekilde ilk zamanlarda ödeme (tazmin) ihtiyacı doğarsa bile, ödeme yapılabilir. Tekafül katılımcıları da ödeme yaparlar, ancak bu bağış tekâfül şirketinin fonuyla karıştırılmaz, konvansiyonel sigortacılıkta ise tüm bedeller tek bir havuzda toplanır, yani tekâfülde iki ayrı şekilde hesaplanır. Dönemin sonunda operasyonel giderler de düşülür ve kalan fon, katılımcılara tekrar dağıtılır, şirketi, emek sahibi olarak (mudârabe yöntemiyle) elde edilen karı aldıktan sonra, ilk olarak fona koyduğu karz-ı hasen’i de geri alır ve bu şekilde işlem tamamlanır (AAOIFI, 2012:532).

2.3. Osmanlı’da Orta Sandıkları ile Günümüz Tekafül Uygulamasının Karşılaştırılması

Ahilik sistemi içerisinde kurulan orta sandıklarının ana gayesi, can ve mal bütünlüğünü sağlamaktır. Bunun muhafazası da, ancak dayanışma ve yardımlaşma azmi ve niyetiyle mümkün kılınmıştır (Öztürk, 2019). Orta sandıklarının işleyiş prensipleri ile kooperatifleşmenin ilkeleri arasında büyük benzerlikler vardır. Osmanlı döneminde Ahi teşkilatları, kooperatifleşmenin başlangıcını oluştururken, aynı zamanda bu ilkeler ile sigortacılık kurumlarının da temelini atmıştır, denilebilir.

Hem kooperatifçilik hem de sigortacılık, sosyo-ekonomik olarak yardımlaşma ve dayanışma esaslarıyla ortaya çıkan problemlerin ortaklaşa ve karşılıklı olarak çözümlendiği modellerdir (Abraham, 2015:4 ; Ulaş, 2010:5 ; Martinez, 2010:25). Sigortacılıkta, nasıl ki oluşabilecek risklere karşı maddi menfaatlerin korunması amacı ile katılımcılar maddi güçlerini birleştiriyorsa ve ortak fondan zarara uğrayan üyenin kaybı gideriliyorsa, kooperatifçilikte de aynı yapı mevcuttur (Akay, 2001:7). Böylece dünyada sigortacılık sisteminin kurulmasında ve ilerlemesinde, kooperatifçiliğin payı büyüktür. Günümüzde de, gelişmiş ülkelerdeki sigorta şirketlerinin temelinde “kooperatif sigortacılığı” yer almaktadır. Tablo 1’de

Osmanlı orta sandıkları ve günümüz tekafül şirketlerinin kurumsal yapısı ve işleyişi arasındaki benzerliklere yer verilmektedir.

Tablo 1. Osmanlı’da Orta Sandıkları ve İslami Sigorta Uygulamalarının Benzer Yönleri

Konu	Orta Sandıkları/Teavün Sandığı (XIII. – XX. yüzyıl arası)	İslami Sigorta/Tekafül (XX. yüzyıl – Bugün)
Amaç	Üyelerinin ihtiyaçlarını dayanışma ve yardımlaşma ile karşılamak	Katılımcıların yardımlaşması
İşlem	Ortaklık fonu	Katılımcılara riski yayma
Kazanç prensibi	Kazancın şahsiliği değil, tüm katılımcıların faydası ön plandadır	Tüm katılımcıların faydası ön plandadır
Gelirler	Esnaf (katılımcı) aidatları ve bağışlar * Birliğin harcamaları * Teşkilat taşınmazlarının masrafları * Katılımcılara verilen krediler * Esnafın hasar/zarar tazmini * İhtiyaç sahiplerine yardımlar	Katılımcı Aidatları ve Bağışlar * Şirketin operasyonel giderleri * Katılımcıların hasar/zarar tazmini
Giderler		
Değer Yargıları	İslam hukuku düzenlemeleri	İslam hukuku düzenlemeleri
Fonun Sahibi	Esnaf ve sanatkarlar (katılımcılar)	Katılımcılar
Yönetim	Mütevelli heyeti * Vakıf işletme usûlleriyle kar-zarar ortaklığı	Operasyon sorumlusu
Yatırım	* Gayrimenkul alımı	Faizsiz, kar-zarar ortaklığı
Fonda kalan para	Katılımcıların yararına	Katılımcıların yararı gözetilir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4. Konvansiyonel Sigorta ile Tekâfül’ün Karşılaştırılması

Günümüzde sigortacılık kurumlarından konvansiyonel sigorta ve tekafül sistemi arasında birçok fark vardır. En önemlisi ise, kuruluş amaçlarının birbirinden oldukça farklı olmasıdır. Konvansiyonel sigortada, şirketin ortakları adına kâr etmek amaç edinilmiş; buna karşılık, tekafül sisteminde ise katılımcıların yardımlaşmasıyla iş alanındaki riski azaltarak işinin devamını sağlama amacı ile ortaya çıkmış ve kar amacı güdülmemiştir. Tablo 2’de konvansiyonel sigorta ve tekafül arasındaki farklar amaç ve işleyiş bazında detaylı olarak anlatılmıştır.

Tablo 2. Konvansiyonel Sigorta ve Tekafül Arasındaki Farklar

Konu	Konvansiyonel Sigorta	Tekafül
Amaç	Hissedarlara kar sağlamak	Katılımcıların yardımlaşması
İşlem	Risk transferi	Katılımcılara riski yayma
Kazanç Planı	Kar maximizasyonu	Bağışçıların faydası
Değer Yargıları	Yasalar	İslam hukuku düzenlemeleri
Fonun Sahibi	Hissedarlar	Katılımcılar
Yönetim	Şirket Yönetimi	Operasyon sorumlusu
Akit	Satış sözleşmesi	Risk Ortaklığı
Yatırım	Faizli işlemler	Faizsiz, kar-zarar ortaklığı

Fonda kalan para   Hissedarların hesabına   Katılımcıların yararı gözetilir

Kaynak: İslamic Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), 2011

Konvansiyonel sigorta sisteminin caiz olarak kabul edilmemesinin temel sebebi Selçuk'a (2015:351) göre; sigortada veya sigortacılık sisteminde "faiz", "garar" (aşırı belirsizlik) ve "kumar"ın (meysir) olmasıdır.

Faiz; Özsoy'a (1995:110) göre alışverişte ve borç-alacak işlemlerinde karşılığı olmayan fazlalık olarak tanımlanmaktadır. Faiz kendi arasında ikiye ayrılmaktadır; peşin alışverişte verilen faize "fazlalık faizi", vadeli alışverişte verilen faize de "veresiye faizi" denilir. Sigorta işleminde de, sigorta şirketi hasar durumunda tazmin esnasında sigortalıya ödeyeceği miktar, eğer aldığı primlerden fazlaysa, bu durumda fazlalık faizi ortaya çıkar. Yine araya giren vadeye karşılık ödenen miktarla da veresiye faizi ortaya çıkmaktadır (Döndüren, 1993:168). Burada sigorta sözleşmesinde faiz kazancı elde etme niyeti olmasa da, sigortacılık sektörü faizli sistemin sürükleyici unsurudur.

Garar (aşırı belirsizlik); sonu belli olmayan işlem, davranış ya da eylemdir. Hz. Peygamber birçok hadisinde gararı yasaklamıştır (TDV İslam Ansiklopedisi; Buhari, Buyu:61; Muslim, Buyu:4). Sözleşmenin konusundaki mal ile ilgili, malın miktarı ve kapsamı ile ilgili aşırı belirsizlik sözleşmenin sıhhatini bozmaktadır. Sigorta işleminde ise; prim yatıran kişi, sözleşmenin kuruluşu esnasında tazminat alıp alamayacağını, hatta bu tazminatı hangi zamanda ve hangi miktarda alacağını da bilememektedir. Bu belirsizlik, sigorta işlemini caiz olmaktan çıkarmaktadır (Bardakoğlu, 1998:423).

Kumar (meysir); sözleşmeler, taraflardan birinin kazanması ve diğerinin kaybı ile neticeleniyorsa ve sözleşmelerin sonucu bu bilinmezlik içerisindeyse, bu kumar (bahisleşme) şeklinde tarif edilir. Sonuç olarak; gararın daha ileri olan durumu kumardır. Her "kumar"da muhakkak "garar" mevcuttur, ancak her "garar"da "kumar" olmayabilir. Sigorta işlemlerinde de, bu durum şöyle gerçekleşir; primleri sözleşmenin belirlediği dönemlerde ödeyen kişi, o sözleşmenin içeriğindeki durumların yani risklerin ortaya çıkmamasından dolayı tazminat alamamaktadır, bu durumda tüm ödenen prim tutarları şirketi kârı olur. Diğer taraftan, sözleşme döneminin başında çok az ödeme yapan kişi, kaza ve hasar sonucu zarar oluştuğunda, ödediği primin kat kat fazlası tutarında tazminat elde edebilir. Konvansiyonel sigortada bu nedenle kumar vardır. Ayrıca sözleşmenin sona ermesi ve riskin oluşmaması durumunda, şirkete kalan karın karşılığının ne olduğu belli değildir. İslâm hukukunda, bir işlemin sonucunda alınan bedelin helal olması için bir alış-veriş olmasını şart koşmuştur (Döndüren, 1993:168). Nisâ sûresinin 29. ayeti bunun delilidir; "Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyiniz" (Gölpınarlı Meali).

2.5. Tekafülün Geleceği

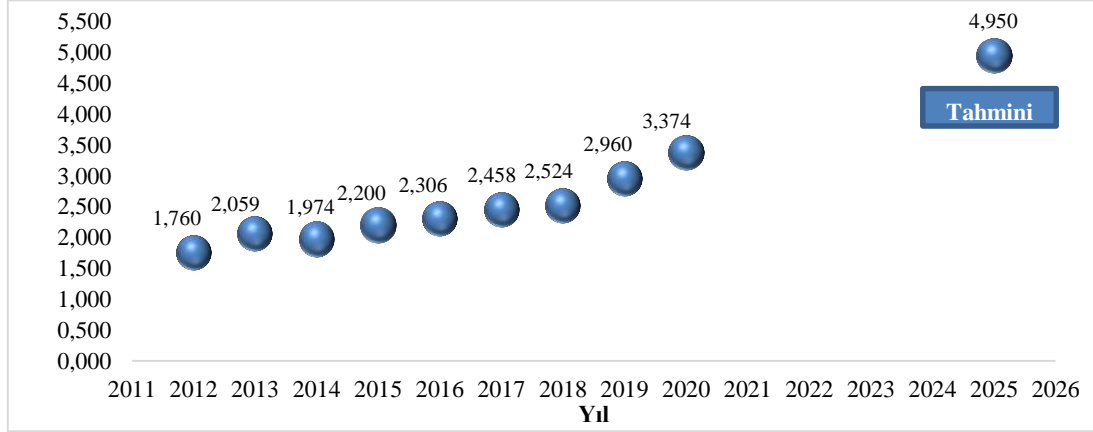
Dünyada kurumsal olarak tekafül uygulamaları çok eskiye dayanmamaktadır. Bunun nedeni, İslam toplumları, riski genellikle yardımlaşma ilkelerine dayalı çözmeye çalışmışlardır. Tekafülün ilk uygulamaları 1979 yılında Sudan'da, daha sonra da 1984'te Malezya'da uygulanmıştır. Sonra sırasıyla Suudi Arabistan ve Orta Doğu ülkeleri gelmektedir (Ayub, 2007:428).

Günümüzde tekâfül, bilindiği kadarıyla 33 ülkede (İslam toplulukları) uygulanmaktadır. 2014 yılındaki Ernst & Young verilerine göre; tekafül katkı paylarının 2009 yılında 7 milyar dolarlık payının, beş yıllık zaman diliminde iki katına çıkarak 2014'te toplamda 14 milyar dolar'a ulaşması beklenmekteydi. Cironun bölgelere göre dağılımında; başı %48 pazar payıyla Suudi Arabistan çekerken, sonra %30 ASEAN ülkeleri, %15 Körfez Ülkeleri, %3 Afrika, %2 Güney Asya ve %2 de diğer ülkeler gelmektedir (Ernst & Young, Global Takaful Insight 2014).

2017 yılı "Milliman Global Tekâfül Raporu" verilerine göre ise; tekâfül fonları 2015 yılında toplamda 14,9 milyar dolar gerçekleşmiş ve tekâfül sektörü 2012-2015 yılları arasında %14 oranında bir büyüme yakalamıştır. 2015 yılı verilerine göre; ilk sırada 11,5 milyar USD fon ile GCC ülkeleri (Suudi Arabistan 85%-9,7 milyar USD ile en büyük pay), ikinci sırada 2,2 milyar USD fon ile Güneydoğu Asya ülkeleri,

sonra 0,7 milyar USD fon ile Afrika ve 0,5 milyar USD fon ile diğer ülkeler yerlerini almıştır (Milliman Research Report, 2018).

Yine Şekil 1’de 2020 yılsonu itibariyle tüm İslami finans varlıklarının yıllar itibariyle gelişimi gösterilmektedir.

Şekil 1: İslami Finans Varlıklarının Gelişimi (Trilyon ABD Doları)

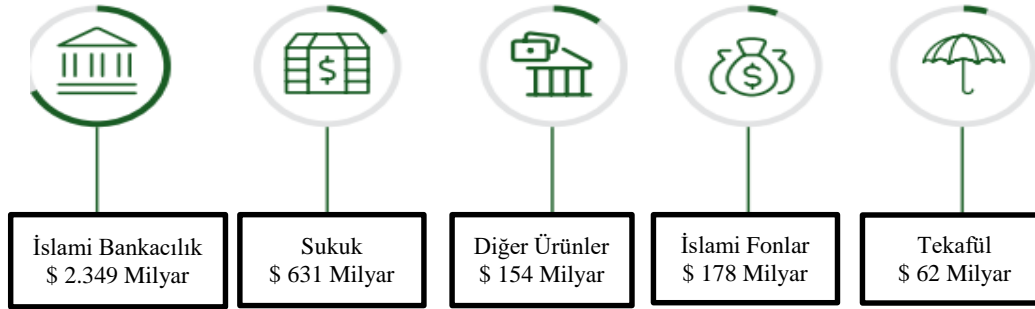
Kaynak: ICD - Refinitiv (Islamic Finance Development Indicator)

Şekil 1’de de görüldüğü üzere son dönemlerde yapılan gelişim izleme raporlarından olan İslami Finans Geliştirme Raporu (Islamic Finance Development Report 2021)’nda, İslami finans sektörünün varlıkları 2017’de 2,5 trilyon ABD dolarından %3 artarak 2018’de 2,6 trilyon ABD dolarına yükseldi. Bu büyümenin, önceki yıllara göre çok daha yavaş seyrettiği göze çarpıyor. Daha sonraki yıllarda artış hızlanmıştır, 2020’de %14’lük büyüme ile 3,4 trilyon dolara yükselmiş ve 2025’te %8 büyüme oranıyla 4,9 trilyon dolar olması beklenmektedir. Ayrıca, İslami Finans Gelişim Göstergesi (Islamic Finance Development Indicator- IFDI), 135 ülke için beş bileşen alanında “sayısal gelişim, bilgi, yönetim, kurumsal sosyal sorumluluk ve farkındalık” puanları toplamaktadır. 2020’deki pandemi şartlarına rağmen 2021’de İslami finans varlıklarındaki büyümeye paralel olarak IFDI puanlarında da küçük bir artış oldu, bu artış İslami finans endüstrisinin devam eden gücünü ve gelişimini gösteriyor.

Malezya, Bahreyn ve BAE sektörlerdeki gelişmelere öncülük etmeye devam ederken, Özbekistan ve Etiyopya, finansal ve destekleyici ekosistem ölçütlerindeki iyileştirmelerin bir sonucu olarak sıralamadaki en büyük yükselenler arasında yer alıyor.

Yavaşlayan büyümeye rağmen Etiyopya, Cezayir ve Afganistan’da görüldüğü gibi yeni bankalar ve pazarlar piyasaya girmeye devam ediyor. Ayrıca, İngiltere ve Pakistan’da görüldüğü gibi, mevcut İslami bankacılık pazarlarının büyümesine yardımcı olmak için yeni likidite araçları geliştirilmektedir.

Şekil 2’de, İslami finans varlıkları yer almakta olup, 2020 yılsonu itibariyle tekafülün geldiği nokta görülmektedir.

Şekil 2: Küresel İslami Finans Varlıklarının Dağılımı, 2020

Kaynak: ICD - Refinitiv (Islamic Finance Development Indicator)

Ayrıca tekafül ve diğer İslami finans ürünleri (OIFI'ler), 2021 raporlarında sırasıyla 62 milyar ABD Doları ve 154 milyar ABD Doları ile İslami finans kurumu varlıklarının kalan payını oluşturmaktadır. Tekafül yalnızca %2 oranında büyümüş ve OIFI'ler 2017'den itibaren düşüşe geçmiş olsa da, her iki sektör de ana pazarlarında, özellikle Suudi Arabistan ve BAE'de, önümüzdeki yıllarda daha iyi bir büyümeye yol açması gereken dönüşümsel faaliyetler olarak görülüyor. Tüm bu raporlar, İslami finans sektörünün geldiği noktayı ve geleceğini göstermektedir.

Dünyada bankalar, sigorta şirketleri için en önemli dağıtım kanallarıdır ve bankaların sigorta poliçelerini yaygınlaştırmaları, sigorta şirketlerinin pazar payının da gelişmesine sebep olmaktadır. Kredi kullanan banka müşterileri, kredi kullandıkları bankanın yönlendirmesi sayesinde çoğu zaman başka bir sigorta şirketi aramazlar ve bankanın önerdiği sigorta şirketinden işlem yaptırırlar. Aynı şekilde, tekâfül sigorta sisteminin gelişmesi için İslami Bankaların kredi kullanan bireylere aracılık etmesi büyük önem göstermektedir (Yıldırım, 2014:55). İslami bankaların, Türkiye'de Katılım Bankaları'nın tekâfül uygulaması da, "Tekâfül Sigorta Sistemi"nin yaygınlaşması açısından büyük öneme sahiptir.

İslami finansla ilgili birçok konunun bir araya getirildiği 'İslami Finans Haftası' modellerinin ortaya çıkmasıyla sektördeki farkındalığı artırmak için faaliyetler artırılmıştır. Bu tür mega etkinlikler 2018'de BAE, İngiltere ve Kazakistan'da yapıldı. Hükümetler arasında İslami finans konusunda sınır ötesi işbirlikleri de bir başka trend olup, bu tür ortaklıklar 2019 yılında Türkiye, Katar ve Malezya arasında ve Endonezya ile Surinam arasında duyurulmuştur.

Tablo 3'de, Türkiye'de 2020 yılsonu itibari ile tekafül şirketleri yer almaktadır, 2017 yılındaki mevzuat eksikliklerinin de giderilmesiyle 6 tam tekafül ve 6 pencere usulü çalışan toplam 12 tekafül şirketi bulunmaktadır.

Tablo 3. Türkiye'de Tekafül Şirketleri ve Yapısı

Türkiye'de Katılım Sigorta (Tekafül) Şirketleri		
Şirket Adı	Tekafül Modeli	Kuruluş Tarihi
Neova Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Tam Tekafül	2010
Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Tam Tekafül	2014
Doğa Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Pencere Usulü	2014
Bereket Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Tam Tekafül	2018
Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Tam Tekafül	2018
Unico Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Pencere Usulü	2019
HDI Sigorta A.Ş. (Hayat Dışı)	Pencere Usulü	2019

Groupama Hayat A.Ş.	Pencere Usulü	2019
Türkiye Sigorta A.Ş. (<i>Hayat Dışı</i>)	Pencere Usulü	2020
Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş.	Pencere Usulü	2020
Bereket Katılım Sigorta A.Ş. (<i>Hayat Dışı</i>)	Tam Tekafül	2020
Bereket Katılım Hayat A.Ş.	Tam Tekafül	2020

Kaynak : Türkiye Sigortalar Birliği, Tekafül Sigorta ve Katılım Analiz sitelerinden derlenmiştir.

Katılım Analiz (İslam Ekonomisi Haber-Analiz Portalı, 2020) verilerine göre; 2010 yılı itibari ile tekafül pazar payı % 0,52 (binde beş) iken , 2018 yılsonu itibari ile toplamda % 4 (yüzde dört)’ler seviyesine ulaşmış ve 2020’de ise, % 5 pazar payına sahip olmuştur. 35 yıllık “Katılım Bankacılığı” geçmişi ile kıyaslandığında, tekafülün büyüklüğü yaklaşık 10 yıllık bir geçmiş için oldukça başarılı bir ilerleme olarak görünmektedir.

SONUÇ

Mensubu olduğumuz İslâm kaide ve geleneğine göre toplumun sosyo-ekonomik yapısı, nizâma dayalı bir denge fikrini esas alır. Bu sistemde sınıflaşma yerine yardımlaşma ve işbölümü, emek-sermaye çatışması yerine, emek-sermaye dayanışması vardır. Sömürü düzeninden ziyade yardımlaşma ve dayanışma anlayışı hakimdir. Kapitalizmin idealize ettiği homoeconomicus'un temel ilkesi bireysel menfaat olup bu durum toplumlarda son birkaç yüzyılda yozlaşma ve sınıflaşmayı getirmiştir. Müslüman toplumlarda ise idealize edilen, toplumun faydasını bireyin çıkarından üstün gören, kanaatkâr ancak girişimci insan tipidir. Osmanlı Devleti’nde Ahilik teşkilatı, bunun en somut örneğidir.

Osmanlı’da iş ahlakı anlayışının kurumsallaştığı Ahilik, herkes tarafından uzun yıllar benimsenmiş, genel kabul görmüş ideal davranış ve düşünce biçimidir. Böyle toplumların yeniden varolabilmesi için, ahlaki değerlerin yeniden tanımlanması, ön plana çıkarılması ve ideal ölçülere getirilmesi gerekir. İş hayatındaki ahlaki değer eksikliklerinin getirdiği (rüşvet, kalitesiz mal satımı, kolay yoldan para kazanma gibi) sorunların çözümü için geçmişimizdeki uygulamalar günümüze göre yorumlanarak ve günümüzün iktisadi ihtiyaçları tespit edilerek yeni kurumların oluşturması elzemdir. Ahilik sistemi içerisinde kurulan orta sandıkları/teavün sandığı, dönemin koşullarında esnaf, tüccar ve zanaatkarın ihtiyaçlarını karşılayarak sosyal güvenlik ve riskleri karşılayan kurumlar olmuştur. Aynı zamanda bu sandıklar, günümüzde İşçi-İşveren Sendikaları, Ticaret Odaları, Esnaf Odaları, Sanayi Odaları, Türk Standartları Enstitüsü, Eğitim Hizmetleri veren kuruluşlar ve Belediye gibi kurumların temeli sayılmaktadır.

Bütün bu teşkilat ve sistemler gösteriyor ki; Osmanlı dönemindeki esnaf ve tüccarlar, İslami temelli anlayışın ön planda olduğu “insan merkezli ve fayda ilkesine dayanan” anlayışa odaklanarak çalışmış ve iş ahlaklarını bu bağlamda geliştirmişlerdir. Ahilik Teşkilatı ülkemizde Osmanlı döneminde başlayan, kooperatifçiliğin tarihsel başlangıcını oluşturduğu gibi, aynı zamanda kaza, yangın, hastalık ve ölüm riskine karşı üyelerini koruyan yardım sandıkları ile sigortacılık sisteminin de başlangıcı kabul edilmektedir.

Ancak ülkemizde Osmanlı ile başlayan bu yardımlaşma sandıklarındaki uygulamalar, 18. yüzyılda kesintiye uğramış ve 19. yüzyılın sonlarına doğru kurulan konvansiyonel sigorta şirketlerinde ise yardımlaşma ve dayanışmanın aksine hisse sahiplerine kar elde etme amacı güdülmüştür. Toplumsal faydayı ön plana alan ve iş süreçlerinde bunu uygulayan tekafül şirketleri, bu ihtiyacı karşılama amacıyla son yıllarda kurulmuş şirketlerdir. Uygulamada ilk olarak, yardımlaşma amacıyla insanların biraraya gelmesi ve ortaya çıkacak riske karşı ortaklaşa hareket edip esnaf, tüccar ve sanatkarın zararını birlikte karşılamayı hedeflemesi gerekmektedir. Bu sayede, katılımcıları ile aynı hedefte olan ve ihtiyaçları doğru tespit eden kurumların ilerlemesi de daha hızlı olacaktır. Günümüzde İslâmî sigortacılık

şirketlerinin hem sayı olarak, hem de sektör büyüklüğünün hızla gelişmesi ve insanların bu sisteme yönlendirilmesi için yapılan çalışmalar, bu ihtiyacın ve farkındalığın arttığını, sonuç vermeye başladığını göstermektedir.

Dünya’da kurulan tekaful şirketlerine duyulan ihtiyacın ve şirketlerdeki hızlı gelişmenin neticesi olarak, bu şirketlerin, konvansiyonel sigorta şirketlerinden ve uygulamalarından tamamen bağımsızlaşacağı ve çok daha toplum faydası odaklı çalışacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AAOIFI, F. F. S. (2018). Faizsiz Finans Standartları – AAOIF, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Abraham, K. S. (2015). Insurance Law and Regulation Cases and Materials, USA: Foundation Press.
- Akay, H. (2001). Hayat Sigorta Şirketlerinde Hesap İşleri Düzeni, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Altay, B., Korkut, C. (2019). “Shops, Bazaars, Caravanserais and Ottoman Merchants (tùjjars): The Role of Cash Waqfs on the Ottoman Commerce and Pax Ottomana”, M. Bulut, C. Korkut, S. Yıldırım (Ed.), Vakıf ve Yoksullukla Mücadele içinde, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Atar, A. (2017). “Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslâmi Bankacılığın Genel Durumu”, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Vol:6, No:4.
- Ayub, M. (2007). Understanding Islamic Finance, England, West Sussex: John Wiley&Sons.
- Bardakoğlu, A. (1998). “Hibe”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde (Cilt. 17, s. 421-426), İstanbul: TDV Yayınları.
- Battuta, İ. (2005). İbn Battuta Seyahatnamesi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayındır, S., Dinç, Y. (2019). “Tekafül Sigortacılığı Uygulaması”, İslam İktisadı Araştırmaları Derneği.
- Beşer, F. (2016). İslam’da Sosyal Güvenlik, İstanbul: Nun Yayıncılık.
- Billah, M.M. (2019). Islamic Insurance Products, Exploring Takaful Principles, Instruments and Structures, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Bir İslami Finans Enstrümanı Tekafül, <https://katilimanaliz.com/2020/04/24/bir-islami-finans-enstrumani-tekaful/> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2021).
- Çağatay, N. (1990). Ahilik Nedir?, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları No:137.
- Döndüren, H. (1993). Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihal, İstanbul: Erkam Yayınları.
- Ekinci, Y. (1991). Ahilik, 3.Baskı, Ankara: Sistem Ofset.
- Ernst and Young (2014), Global Takaful Insight 2014. <https://www.islamicfinance.com/wp-content/uploads/2015/01/EY-global-takaful-insights-2014.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).
- Gölpınarlı, A. (2011). İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Gölpınarlı Meali, <https://www.kuranayetleri.net/abdulbaki-golpinarli-meali> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).
- Gölvahapoğlu, A. (1991). Sosyal Güvenlik Öncüsü Ahi Evran Veli ve Ahilik, İstanbul: Memleket Yayınları.

- Gündüz, A.Y., Kaya, M., Aydemir, C. (2012). “Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, C.XIV(II).
- Gürsoy, Ç. (2018). “Osmanlı Esnaf ve Avarız Sandıklarının Günlük Hayata Katkısı”, Journal of History Studies, Vol.10, Issue.8, 121-142.
- Hacak, H. (2006). “İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 30, 21-50.
- Hadislerle İslam, <https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/sayfa.php?CILT=3&SAYFA=85> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).
- İlk Yerli Sigorta Şirketimiz Osmanlı Umum Sigorta Şirketi, <http://www.sigortahabergazete.com/2013/11/01/ilk-yerli-sigorta-sirketimiz-osmanli-umum-sigorta-sirketi/> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2011).
- Karayazgan, A. (2008). “Takafül (İslami Sigorta)”, TSEV Sigorta Araştırmaları Dergisi, Sayı 4.
- Köprülü, F. (1991). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Martinez, L. P. (2010). Cases And Materials on Insurance Law, Sixth Edition, USA.
- Milliman Global Takafül 2017 Report, <https://islamicbankers.files.wordpress.com/2019/02/milliman-global-takaful-2017-report.pdf> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021).
- Özsoy, İ. (1995). “Faiz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde (Cilt 12, 110-126), İstanbul: TDV Yayınları.
- Öztürk, H. (2019). Orta Sandığı, https://www.itohaber.com/koseyazisi/210375/orta_sandigi.html. (Erişim Tarihi: 22.01.2022).
- Öztürk, N. (2002). “Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Polat, S. (2015). *Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri ve Geleceği*, (Yüksek Lisans Bitirme Projesi), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Sejiny, A., M. A. “Shifting Islamic Finance Development”, Islamic Finance Development Indicator, (2019): 6-7.
- Selçuk, M. (2015). “İslami Bir Sigorta Deneyimi Olarak Tekafül”, Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Kütahya.
- Tabakoğlu, A. (1986). “Sosyal ve İktisadi Yönleriyle Ahilik. XXI.Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri”, İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Tekafül 2017 Raporu, <http://ae.milliman.com/uploadedFiles/insight/2017/Takaful-2017-full-report.pdf> (Erişim Tarihi: 15.07.2018).
- TDV İslam Ansiklopedisi, Garar, <https://islamansiklopedisi.org.tr/garar> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).
- Türk Ticaret Kanunu, madde 1401.
- Türkiye Sigorta Birliği, <https://www.tsb.org.tr/tr> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).
- Ulaş, I. (2010). Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Ankara.
- Ünal, M. (2019). “Vakfi Besleyen Manevi Dinamiklerden Olarak Kur’an’daki İnfak, Sadaka ve Zekât Kavramlarına Genel Bir Bakış”, M. Bulut, C. Korkut, S. Yıldırım (Ed.), Vakıf ve Yoksullukla Mücadele içinde. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.

Üstün.Y. (2014). “Sigorta, Tekafül ve Kooperatif Sigortacılığı”, Karınca Dergisi, Yıl:80 (927).

Yıldırım, İ. (2014). “Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 6 (2).